

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И
ПОСЛОВНЕ ИНФОРМАТИЧАРЕ – СИРМИЈУМ СРЕМСКА МИТРОВИЦА

МАСТЕР РАД

Утицај медија на развој говора детета у породици –
перспектива васпитача

Професор:
др Слађана Миленковић, проф.

Студент:
Тијана Мишчевић 8/2021 М

Сремска Митровица, 2024.

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И
ПОСЛОВНЕ ИНФОРМАТИЧАРЕ – СИРМИЈУМ СРЕМСКА МИТРОВИЦА

МАСТЕР РАД

Утицај медија на развој говора детета у породици –
перспектива васпитача

Професор:

др Слађана Миленковић, проф.

Студент:

Тијана Мишчевић 8/2021 М

Сремска Митровица, 2024.

ПОДАЦИ О СТУДЕНТУ:

Презиме, име једног од родитеља, име: Тијана, Горан, Мишчевић

Адреса: Михајла Пупина 35, Голубинци

Број телефона: +381621132771

e-mail: tina.miscevic@gmail.com

Број индекса: 8/2021 М

Студијски програм: Струковни мастер васпитач

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ:

Др Слађана Миленковић, професор струковних студија Високе школе струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре- Сирмијум у Сремској Митровици.

Област: Књижевност са методиком развоја говора

УСТАНОВА У КОЈОЈ ЈЕ ОБАВЉЕНО ИСТРАЖИВАЊЕ:

Истраживање је обављено у предшколској установи „Полетарац“ у Старој Пазови.

Садржај:

1. Увод.....	6
2. Употреба дигиталних медија на предшколском узрасту у породици	8
2.1. Шта кажу истраживања?	11
2.2. Каква су искуства родитеља?.....	13
3. Дигитални медији у васпитно-образовном раду.....	15
3.1. Реални контекст вртића и дигитални медији.....	18
4. Методологија истраживања	21
4.1. Општи подаци о истраживању	22
4.2. Анализа добијених резултата	23
5. Предлог промене у пракси	34
5.1. Прича о пројекту „Поклони се и почни“	34
5.1.1. Провокација и отварање пројекта	34
5.1.2. Развијање пројекта	36
5.1.3. Затварање пројекта и прослава.....	45
5.1.4. Запажање васпитача.....	48
6. Закључак	49
Литература	51
Прилог бр. 1 Упитник за васпитаче	Error! Bookmark not defined.

Апстракт

Предмет рада везан је за проблеме које прекомерна употреба савремених техничких средстава на раном узрасту може имати на развој говорних способности деце.

Теоретски део рада анализира како свакодневно гледање аудио-видео стимуланса на телефонима, или рачунарима штетно утиче на развој предшколског детета, посебно на област говора.

Методолошки део бави се испитивањем перспективе васпитача о све већем броју деце која имају потешкоћа у говорном развоју, а које настају под утицајем прекомерне употребе телефона или других екрана без контроле. Анализирана су и мишљења васпитача о родитељским компетенцијама у овој области. Истраживање је реализовано на узорку од девет васпитача из ПУ „Полетарац“ у Старој Пазови и једанаест васпитача из других предшколских установа. Васпитачи имају различиту дужину радног стажа, и интересовало нас је на који начин покушавају да превазиђу овај проблем, и у којој мери могу да утичу на родитеље у смислу информисања о штетним утицајима дигиталних медија.

Данас родитељи радо прибегавају дигиталним средствима како би умирили дете када је нервозно, или када им је потребно мало времена за себе, а посебно када желе да му задрже пажњу током оброка (исхрана уз таблет или телефон). Одговори које смо добили у истраживању су показали став васпитача да су родитељске компетенције везане за штетност дигиталних медија знатно ниже него што се мисли. Уједно, васпитачи примећују ниску спремност родитеља да примене савете васпитача који апелују да се деци онемогући приступ дигиталним средствима, или, максимално ограничи, управо због последица које сада чешће уочавају када је реч о говору деце. У раду је приказан пројектни приступ решавању овог проблема, са акценотом на укључивање родитеља и оснаживање њихових компетенција кроз игру са децом. Родитељи морају знати да први проблеми јављају већ на раном узрасту, док се последице касније испољавају у комплекснијој комуникацији и животу уопште.

Кључне речи: *развој говора, техника, дигитални медији, штетни утицају, улога родитеља.*

1. Увод

Данас је готово немогуће заштитити дете од додира са неким од медијских средстава. Већ од рођења, ова средства врше велики утицај на говор детета, а савремени токови живота намећу њихову употребу, па самим тим и окруженост деце медијима већ у првој години живота. Медији деци привлаче пажњу јер нуде мноштво стимулација на различитим нивоима, и, иако се родитељима чини да је све много лакше док дете гледа у екран, много стручњака указује на штетне утицаје оваквог вида забаве, не само на развој говора него и на остале области развоја.

Све чешће могу да се сретну деца која чак и у трећој години живота не успостављају ни елементарну комуникацију која обухвата слокове или гукање, изостају прве речи, симболичка игра је неразвијена, а показни гест, који се касно појавио, је једино што оваква деца користе да изразе своје потребе. Родитељски став да је лакше ићи „линијом мањег отпора“ и давање технике деци у руке како би им се пажња одржавала док они нешто друго раде може да се дефинише као њихово незнање, незаинтересованост или једноставно „гурање проблема под тепих“, јер, и поред бројних апела да је овакав приступ дечјем развоју штетан, и да се дуготрајна употреба техничких средстава одражава на развој говора код деце, они не бирају време када ће деци дати таблет у руке, пустити цртане филмове на рачунару и телевизору, и тиме купити „време за себе“. На овај начин, време заиста јесте купљено, али су последице далеко веће од очекиваних, јер деца не проговарају, не ступају у односе са другом децом, физички су слабије активна што се одражава на моторни развој, симболичка игра се не развија, а говорни, интелектуални, социјални и емоционални развој почињу да показују назадовање. Ова деца брзо прелазе са активности на активност, фокус и пажња су слаби, контакт очима теже одржавају, не знају да замишљају и маштају, не опонашају звуке предвиђене за њихов узраст већ јунаке које гледају на екрану чија је артикулација, дикција, и вокабулар упитан, и уче да користе жаргонске речи јер модел за учење говора постаје екран, уместо родитеља. Надајући се да ће управо тај екран бити подстицај за развој говора, родитељи неретко кажу да не знају како да подстичу ову врсту игара са децом па ће то клипови и цртани да учине, а има и

оних који просто кажу: „*како да причам са дететом кад је мало и не разуме ме ништа.*“ Последице оваквог става су поражавајуће, а центри за поремећаје развоја деце немају слободних термина. Од развојних дисфазиа, преко сумњи на аутизам, успореног психомоторног развоја, дијагноза је много, а узроци врло једноставни, немање времена да се са децом проведе квалитетно време у реалном контексту и игри.

Како је време у ком живимо другачије него оно када су одрастале наше баке и деке, и када се расло трчањем по дворишту и природи, а учило према моделу који пружа родитељ, неопходно је указати на значај подизања родитељских знања о штетним утицајима медија, односно, о њиховој правилној употреби, јер медији не морају нужно само да наносе штету дечјем развоју. Напротив, ако бисмо утицали на став родитеља и њихова знања о томе које могућности медији заиста могу да пруже у образовне сврхе, можда бисмо помогли генерацији данашње деце да безбедније прођу кроз процес одрастања, и без штетних последица.

Да би се сагледала слика стања које је уочљиво данас у вртићима, односно, какве су последице претеране употребе дигиталних медија на раном узрасту, као и могућности њихове примене у образовне сврхе, анализирана су мишљења и ставови о овој теми из перспективе васпитача, који кроз своје радно искуство могу да примете промене које се јављају код деце у смислу брзине и успешности развоја говора на одређеним узрастима. Исто тако, оно што васпитачи могу да запазе јесу и промене у понашању деце које су последица претеране или недовољно организоване употребе дигиталних средстава (стихијског давања уређаја деци у руке како би била мирна), које су некада несагледиве.

2. Употреба дигиталних медија на предшколском узрасту у породици

Предшколска деца су изложена дејству електронских медија већ у првим годинама свог живота, а временом утицај медија постаје све већи. Медији, а посебно Интернет, телевизија и паметни мобилни телефони, налазе се свуда око њих: у кући, на игралишту, на улици, у аутомобилу, у играоницама, на аеродромима, у кафићима, а навикавање на медије дешава се брзо и неприметно. И поред најбоље воље, немогуће је дете у потпуности заштити од додира са неким од дигиталних средстава која су саставни део живота у 21.веку.

Данас је све мање деце која проводе довољно времена на отвореном, у игри са вршњацима, или родитељима, а све више је деце која сате проводе уз мобилни телефон, Интернет и телевизију, односно, одрастајући у виртуелном свету, уз садржаје и програме који најчешће нису прилагођени њиховом узрасту и потребама.

Мобилни телефон је „умирујуће средство“ када је дете нервозно. Таблет је средство које чини да дете једе (не размишљајући о храни коју једе, нити о процесу жвакања који је драгоцен за развој говора). ТВ чини да родитељ „купи мало времена за себе“. Дете се успављује помоћу гледања у екран који производи милионе аудио и визуелних стимулација истовремено. У колицима, дете гледа у телефон и мирује. У колима, током вожње, уместо да упознаје простор у покрету, оно на полеђини сувозачевог седишта посматра таблет прикачен у сврху „општег мира“ током вожње. Оно не зна ни када је кренуло, ни куда је прошло, али је мирно током вожње, и родитељ добија пар минута тишине. Ово је наша реалност и опште је присутна у свим економским групацијама породица. Врло је мало оних који заиста имају јасан и чврст став везан за ограничења времена и одабир садржаја са дигиталних медија који ће детету бити доступни. Истраживања показују да на изузетно раним узрастима, односно, током прве године живота, употреба играчака које су мултимедијалне није у функцији дечјег развоја, јер смањује развој социјалних вештина и интеракцију са родитељима (Wooldridge, Sharpa, 2012 према: Станисављевић Петровић и Павловић, 2015: 43).

Услови физичког окружења у ком данас деца одрастају најчешће не омогућавају довољно физичко ангажовање и тиме друштвена средина не делује подстицајно на физички раст и развој, као и на јачање биолошких потенцијала (Крагујевић, 2005). Један од

проблема са којима се суочавају деца која проводе много времена користећи дигиталне медије код куће је успорен физички развој. Према речима овог аутора, дете не можемо изоловати од тековина модерне цивилизације, али га можемо и морамо усмерити да на прави начин искористи све предности новог доба (Богдановић, 2013: 435 према: Крнета, Месарош Живков и Важић, 2015). Уместо да проводе време у покрету, који од изузетне важности за њихов правилан развој, деца већи део времена седе са погледом упртим у екран, што се лоше одражава на њихов моторни развој, који је уско повезан са развојем интелигенције. Поред овога, негативни утицаји медија се према налазима неких истраживања огледају и у недостатку мотивације, самоконтроле, емоционалној отуђености и социјалној изолованости. Такође, мањак креативности се појављује као последица претеране употребе дигиталних медија на овом узрасту. Деца су пред екраном довољна сама себи, немају потребу да нађу партнера за игру, не ступају у интеракције са вршњацима, па и када их родитељи изведу у природу, уочљив је пораст индивидуалне игре у којој је дете изоловано у сопственим мислима, не прилази другој деци, не покреће заједничку игру, нема потребу да дели предмете за игру са другом децом, осим онда када прилази да отме играчку која је предмет његовог интересовања (примећује се на узрасту до три године). Емоције ова деца слабије испољавају, нису емпатична, не реагују на ситуације у којима је потребна подршка другом бићу јер га доживљавају слично јунацима са екрана (сам ће устати, сам ће се заштитити, сам ће се спасити), и неретко имају смањен осећај за опасност (јер су константно изложена високом нивоу адреналина током гледања покретних слика са екрана). Емоције су на овом узрасту иначе пренаглашене и бурне, па их дигитални медији додатно појачавају, што води ка променама понашања у правцу говора мржње, агресивнијег приступа, или потпуне изолованости у свој свет. Док у другим, развијенијим земљама, деца у вртићу проводе време на отвореном и када је киша, ветар или снег, па чак и спавају на отвореном, на нашим простоима свакодневница је постало презаштићивање (да се не прехлади јер „пирка“ ветрић, да не покисне) па је дете, затворено по читав дан између четири зида, нервозно, и најлакше га је смирити давањем екрана у руке.

Неправилно и неограничено коришћени дигитални медији на раном узрасту одражавају се и на припрему за почетно писање и читање (Миленковић, 2019), па деца која су на овај начин користила код куће медије често имају проблем приликом поласка у

школу јер нису савладала чак ни моторичке елементе правилног држања оловке у руци. Др Ранко Рајовић наводи да је и развој fine моторике угрожен и да дете од шест година које је на овај начин користило техничке уређаје није способно да одигне домали прст на налог, без подизања осталих прстију, што указује на неправилан развој синапси у мозгу.

Оно што је најзначајније за овај рад јесте говор деце која су претерано била изложена употреби техничких средстава у породичним условима, а то су најчешће деца оних родитеља које не схвате довољно озбиљно улогу родитељства, па када прође први период прилагођавања новоприсојном члану породице, а обавезе постану веће, почињу да траже начин да се смањи обим њихових обавеза везаних за пажњу коју дете тражи, и излаз налазе у давању уређаја деци од најранијег узраста. колико је велика обавеза одгајати дете, па се брзо уморе од свакодневног. Родитељима често управо дечје тражење њихове пажње у смислу игре или забаве зна да буде оптерећење јер нису навикли на апсолутну посвећеност другом бићу, што иначе, у свакој породици, представља процес прилагођавања новом члану. У тражењу решења како да окупирају пажњу детета нечим другим, како би добили на времену за одмор или неке друге активности, родитељи често прибегавају давању телефона или таблета детету у руке, или пуштањем цртаних филмова на огромним екранима савремених лед телевизора. Дете бива фасцинирано овим призорима, његова пажња се подиже на виши ниво, навика се јако брзо развија, и оно престаје да драми, да захтева пажњу, да изражава потребе, да покушава да наведе родитеља на игру или одразак напоље. Уједно, оно у овим, за родитеља „драгоценим“ тренуцима мира, и не говори. Ако већ није проговорило, процес развоја прве речи почиње да стагнира. Ако је проговорило, његов говор постаје усклађен са говором јунака са екрана, другачији, изобличен, слабије артикулисан, са измењеном дикцијом и суженим вокабуларом. Уместо да брбља и гугуче, вежба положај непца и језика у припреми за изговарање првих слогова и речи, дете не користи свој апарат за говор. Оно га „гаси“. Нема и не осећа потребу да искаже своје потребе говором. Неке функционалне речи које су се појавиле често нестају. Показни гест постаје једино средство комуникације са околином, или хватање за руку и одвођење до предмета интересовања. Како је развој говора сложен и дуготрајан процес који захтева стварање синапси и неуронских мрежа које повезују различите делове мозга, коришћењем техничких средстава на раном узрасту родитељ спречава ток овог процеса за који важан како правилан говорни подстицај, тако и

емоционални и социјални контекст и интерација са вршњацима и другим људима. Дете је пасиван актер у процесу одржавања пажње путем употребе екрана, што доводи до тога да нема потребу да говори, јер га екран ништа не пита. Довољно је да посматра и ћути. Тада се родитељ може запитати - Па зашто дете не говори када толико слуша говор на екрану? Али, одговор је другачији од онога што родитељи очекују. Говор јунака на екранима је измењен, и представља лош говорни модел за дете. Самим тим, ако се и појаве неке речи у говору, боја гласа детета често буде измењена и другачија од природне.

Деца говор уче кроз „живо“ искуство, кроз упознавање света који их окружује и кроз имитацију. Деца морају да истражују, хватају, додирују разне предмете уз њихово правилно именовање, како би успешно повезала предмет и реч. Када деца проводе много времена посматрајући разне врсте екрана, она остају ускраћена за повезивање предмета који истражују додиром и речи. Такође, немају коме да постаљају питања нити добијају одговоре. Управо је зато јако важно да на најранијем узрасту дете што мање времена проведе окружено дигиталним медијима, јер жива реч и правилан говор маме, тате, баке или деке представљају главни покретач дечјег говора. Када нема овога, кашњење у развоју говора почиње да се јавља.

Треба рећи да штетан утицај медија не зависи само од њиховог садржаја, већ и од функције, као што је висока анимација, пренаглашене музичке деонице, визуелни и аудитивни специјални ефекти. Ове карактеристике помажу у привлачењу и задржавању пажње код деце. Мноштво стимуланаса одједном, дечји мозак не зна који прво да прати, напреже се да их процесуира, покушава, пажљив је, пажња се одржава, а све друге области развоја трпе последице, јер фокус је само на милионима различитих утицаја које је немогуће прерадити на овом узрасту.

Ниједан екран не може да замени родитеља који је детету модел у сваком смислу те речи, па је важно скренути пажњу да је „жива“ игра, говорна, покретна или било која друга, непроцењив подстицај за провогарање и развој правилног говора на предшколском узрасту, а да дигитални медији могу и треба да буду укључени у образовање, али само онда када родитељи знају шта, колико и када да понуде деци.

2.1. Шта кажу истраживања?

Данашње генерације деце се често у литератури називају „дигитални урођеници“ (Ранчић, 2021: 21), од најранијег узраста користе дигиталне медије који им често замењују играчке. Према бројним истраживања утврђено је да је време проведено у употреби дигиталних медија на раном узрасту најдужа активност деце, после спавања. Деца готово сво слободно време проводе на екранима. Слободно време је изузетно важно за психофизички развој деце јер је то простор у коме они имају прилику да стичу знања и навике за учењем. Ово је време које деца проводе ван вртића и деца га имају у изобиљу, али га не користе на адекватан начин. Врло често, несвесни ризика и потенцијалних развојних последица, деца седају за рачунар, а он нуди, како бројне погодности попут коришћења образовних ресурса или повезивања са вршњацима, уједно и приступ садржајима неприкладним за њихов узраст или им угрожава безбедност (Kardenfelt, 2017, према: Ранчић, 2021).

Quaiser (2020) у свом истраживању наглашава да родитељи играју врло важну улогу у медијском васпитању деце и управљању коришћењем дигиталних медија. Резултати овог истраживања показују да избори родитеља о медијском окружењу које бирају за своје дете у многоме зависи од нивоа њихове медијске писмености.

Постоји више истраживача који указују на низ негативних последица коришћења дигиталних медија на раном узрасту као што су депресија, зависност од интернета, лош утицај на физичко здравље као што је гојазност, поремећај сна, разни развојни поремећаји (Валић Недељковић и др., 2013). Бенефити коришћења дигиталних медија када су деца у питању односе се пре свега на њихову употребу у образовне сврхе и улога је већ предшколске установе да успостави код деце правилан пут коришћења дигиталних медија, како би их оспособила за учење путем медија, што се и у новим основама програма (2018) наводи као један од циљева.

Резултати истраживања рађеног 2018. године под називом „Коришћење интернета и технологије код деце и младих у Србији“ показују да 86% деце у Србији скоро свакодневно користи интернет. Реч је о деци од 9 и 10 година, која су уједно били и најмлађи испитаници у овом истраживању. Иако није реч о шредшколском узрасту, јасно је да се ова навика стиче врло рано, када већ на узрасту од децет година дете према истраживању проводи 4-7 сати уз екран (Кузмановић и сар., 2019, према: Ранчић, 2021). Досадашња истраживачка пракса у Србији је показала да деца дигиталне медије користе у

сврху разоноде и забаве, али и за „нему комуникацију“ са вршњацима путем друштвених мрежа. Коришћење дигиталних медија у образовне сврхе приступно је у много мањем проценту.

Новија италијанска студија, објављена 2020. у часопису *“Brain Science”*, анализира је употребу дигиталних уређаја са језичким вештинама код 260 деце узраста између 8 до 36 месеци. Истраживачи су открили да је повећано време изложености дигиталним уређајим код деце од 8 до 17 месеци резултирало смањеним вештинама опонашања и гестикулације, што је кључан корак у развоју комуникације у раном детињству. Такође је откривено да деца између 18 и 36 месеци старости имају слабије језичке вештине пропорционално повећаном излагању утицају дигиталних уређаја. Ова студија, као и неке друге, дошла је до података које родитељи треба да узму у обзир, а то је, да ли на овом узрасту деца уопште треба да гледају телевизију или друге екране.

Последице претеране конзумације дигиталних медија односе се и на губитак самоконтроле, занемаривање обавеза, виши степен нетолеранције, проблеме са кичмом, нередовну исхрана, поремећај спавања, поремећаје говора, смањен степен емпатије и толерантности и др. Медији нуде узор деци који им се могу чинити недостижним и тиме доприносе и нижем степену самопоуздања.

2.2. Каква су искуства родитеља?

Општи став о временском оквиру колико времена дете треба да проведе испред екрана јесте мање од два сата, с тим да је то знатно мање код деце предшколског узраста. Оваква употреба не би требало да створи проблеме у развоју па се треба придржавати овог оквира. На родитељима је важан задатак да нађу начин да ограниче време испред екрана.

Деца најбоље уче, усавршавају нове вештине и развијају способности кроз интеракцију са родитељима и другом децом, током игре и других практично-животних активности. Када користе мобилне телефоне интеракција се битно смањује, па деца пропуштају прилику да науче важне лекције које утичу на њихов развој. Иако је често родитељима потребно мало мира и паузе од напорног животног темпа данас, ипак треба да буду свесни да слободно време треба да се користи за игру са играчкама, за учење нових

песмица или развијање говора заједно са децом. Од екрана и телефона не можемо побећи, али је јако важно да научимо родитеље да са децом екране користе мудро, и дозирано.

Прекомерна употреба мобилних телефона и других електронских уређаја може да утиче изузетно негативно на дечје здравље, и да се као последице јаве проблеми менталне или физичке природе, као и бројни развојни застоји. У једној радио емисији, током директног укључивања у разговор са лекаром, родитељима су рекли да доживљавају непријатна искуства управо због прекомерне употребе екрана код деце. Наиме, они наводе следеће:

„Због гледања цртаних филмова 30 минута дневно моје дете је пре друге године живота имало развојну дисфазују. Живела је у свету цртаћа, није желела да прича“ (мајка из Београда).

Како је навела, иако су јој деца сада тинејџери, редовно проверава шта гледају, слушају и претражују на интернету.

Друга мајка је истакла следеће:

„Приметила сам да екрани утичу на моју децу. Син је ужасно нервозан када игра игрице, не излази из куће“.

Још једна мајка истиче да су јој деца јако нервозна у обраћању, да немају такта и да немају стрљена.

Па ипак, има и родитеља који наводе да немају лоша искуства:

„Ограничавам им време пред екранима, гледам да то буде сат и по времена. Играју игрице или гледају цртане филмове. Водим рачуна да деца проводе време и у разним другим активностима. Моја деца су мала, али иду у школу и вртић, па имају и њихове мале обавезе. Ипак, мора да постоји нека граница. Ако бих приметила да екрани имају било какав негативан утицај на њих, наравно да би то било минимално или би им ускратила“.

Google је пре више година представио бесплатну апликацију Family link (<https://families.google/familylink/>) која омогућава родитељима да поставе временска ограничења за употребу низа дигиталних уређаја деци, али и да прате њихове активности на интернету. Такође, она омогућава и блокирање одређених апликација и веб садржаја, као и праћење локације детета. Наравно, за то је неопходно да су уређаји родитеља и деце повезани путем интернета.

3. Дигитални медији у васпитно-образовном раду

Процес образовања и дигиталне медије данас је немогуће одвојити, па се као главне друштвене снаге доводе у везу, јер се у образовању све више користе средства дигиталних медија. Медији утичу и на васпитање деце, како кроз коришћење у васпитно-образовном систему, тако и путем самог медијског садржаја. Може се рећи да је њихов утицај највећи у области информалног и неформалног образовања, али се све више се тежи да се искористе њихови позитивни утицаји и у сфери формалног образовања. Информално образовање су сва учења из искуства, која се стичу у свакодневном животу, то је оно што се научи без јасне и свесне намере да се неко знање усвоји (Павићевић и Петровић, 2015).

Дигитални медији су најмлађи од свих медија, па се стога називају још и нови медији. Под новим медијима, или дигиталним медијима, се подразумевају они медији који користе компјутерске технологије у процесу продукције, дистрибуције и презентације медијских садржаја. Дигитални медији обухватају Интернет, видео игре, DVD, CD, виртуелну реалност, али и филмове који користе 3d анимације, текстове и слике који су настали употребом компјутера, електронске књиге и сликовнице и др.

Дигитални медији су данас постали саставни део рада васпитача јер их креативно користе у образовне сврхе дајући им нову намену, а уједно њима подстичу и интеракцију деце међусобно па самим тим, дигитални медији данас постају незаобилазан део процеса предшколског образовања и васпитања, и саме комуникације. Према Миленковић (2020) нови медији, медији који користе компјутерске технологије у процесу продукције, дистрибуције и презентације медијских садржаја мењају и унапређују сам процес предшколског васпитања и образовања. Њихова употреба подразумева интеграцију или коришћење различитих медија и специфичне структуре хипертекста у којој не постоји јединствен редослед читања, него га читалац динамички одређује, односно током читања бира пут и редослед (Ensslin, 2007, према: Миленковић, 2020).

Многи аутори истичу да је управо мултимедијалност једна од значајнијих особина нових медија која је посебно пожељна у процесу образовања на предшколском узрасту, јер они представљају средства која у себи интегришу текстове, звук, слику, филмове и анимацију у целовит систем, па се сматра да њиховом употребом могу да се превазиђу традиционална средства. Наравно, овакав приступ употреби средстава није могућ без

адекватних знања васпитача, јер није довољно дати деци да се забављају дигиталним средствима, већ треба умети искористити њихову дидактичку сврху како би се у раду повезали циљеви и задаци који подстичу развој свих потенцијала деце. Зато Павловић Бренеселовић (2014) истиче да је потребно посветити много више пажње томе на који начин се уводе нове технологије у васпитну праксу, јер, бити компетентан значи више од збира издвојених и појединачних вештина и знања (Павловић Бренеселовић, 2014: 453). Према овом аутору, васпитач треба да буде оспособљен за комбиновање различитих аспеката знања и умења као одговор на ситуације и изазове у датом контексту, што је у овом случају савремено дете у времену када је окружено новим медијима готово од рођеа. Васпитач треба да утиче на развој, полазећи од циљева и задатака предшколског васпитања, а примењујући нове медије ради остваривања планираних исхода. Није довољно да васпитач зна да користи одређене апликације, или технологије, већ његова знања треба да буду смештена у развијање програма прилагођавањем савременим друштвеним токовима. Пртљага и Братина (2020) наводе да постоји велика потреба развоја и прилагођавања васпитања и образовања савременим педагошким тенденцијама, јер нове медије данас морамо посматрати као саставни део активности које се одвијају у савременој предшколској установи. Оквири и начини употребе нових медија треба да буду усклађени са полазиштима савремене концепције на којима су засноване Основе програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“ и повезане са могућим приликама у вртићу у којима се пружа подршка добробити и грађењу односа са окружењем (Ђорђевић и Милинковић, 2021: 86). Са друге стране, специфичност предшколског узраста се огледа у високој сензитивности, па је то фактор који треба искористити у циљу повезивања целовитог развоја деце и дигиталних медија.

У предшколском образовању под новим медијима се најчешће подразумевају нови образовни интерактивни програми. Реч је о новим образовним технологијама, отвореним интерактивним софтверима намењеним деци предшколског узраста. Технологија која се примењује је врло разноврсна и обухвата широк спектар дигиталних алата као што су рачунари, интерактивне табле, разни мобилни уређаји (телефони и теблет рачунари), електронске играчке, камере, ДВД, ЦД и други музички плејери, разни уређаји за снимање звука, читачи електронских књига, као и старији аналогни уређаји који су још увек у употреби: касете, видео-рекордери, пројектори и други. Ту спадају и штампачи, камере,

харддискони, итд. Сматра се да нове технологије, уколико су на адекватан начин интегрисане у васпитно-образовни рад, могу бити мултифункционалне (Анђелковић, 2008).

Међутим, треба бити опрезан јер нове технологије не треба претерано користити у раду, већ их треба употребити најчешће само онда када се уче конкретни садржаји (Станисављевић Петровић и Павловић, 2017). У процесу образовања је препоручљиво користити мултимедијске пакете који сами по себи, односно, захваљујући својим карактеристикама и могућностима, омогућавају најједноставнију, али и најјефкаснију реализацију задатака образовања и васпитања (Липовац, 2003). Претерана употреба нових технологије може да буде опасност која прети потпуној промени система предшколског васпитања и образовања. Дакле, интегрисање нових медија у васпитно-образовни рад је пожељно, али потпуно окретање праксе њима није.

Начини увођења нових медија у васпитно-образовни рад вртића, посебно са најмлађом децом, морају се пажљиво бирати. Нови медији су алати за учење који треба да интегришу све области програма, како би се остварио холистички приступ у процесу васпитања (Станисављевић Петровић, 2014). Истовремено, нови медији су подршка деци у процесу развијања говора кроз употребу разних електронских алата, онлине библиотека, електронских књига или сликовница, игара којима се богати фонд речи или коригује дикција и артикулација. На неки начин, како каже Величковић (2014), нови медији омогућавају васпитачима да трансформишу сам рад предшколских установа, али за све то потребно је осмислити правилнике, приступе, јасно дефинисана правила, како се не би угрозио природни ток развоја деце.

Технолошке компетенције подразумевају стално усавршавање васпитача у употреби нових технологија, припрему деце за свет компјутера и унапређивања педагошке културе родитеља (Крнета, Месарош Живков и Важић, 2015).

Примена рачунара у раду са децом предшколског узраста, са пажљиво одабраним програмима прилагођеним узрасту, доноси добит за све. Добит за децу је учење уз примену савремене технологије, учење на очигледнији и динамичнији начин, ангажовање више дечјих чула, савладавање баријере дете-компјутер, дете добија повратну информацију, сва деца имају исте услове за учење, деца уче да користе рачунар, упознају његове основне делове и функцију истих. Добит за васпитаче: осетљивост на потребу деце,

нови начин рада са децом, коришћење компјутерске технологије у раду, унапређивање васпитно-образовне праксе (Јанковић и Дмитрић, 2011). Када је реч о развоју говора, треба истаћи да дигиталне технологије пружају могућности мултимедијалног представљања садржаја укључујући текст, слику, графику, филм, анимацију, и самим тим ангажују више чула у процесу стицања нових знања, и имају важну улогу у развијању говора, креативности, и самом процесу учења. У данашњем, све више визуелном свету, тешко је замислити учење без електронских информација, електронских књига, фотографија, покретних слика, електронских сликовница, видео-материјала са интернета, филмова и др. Управо ово представља разлог да се организује више обука или семинара помоћу којих ће васпитачи, посебно се мисли на оне који не располажу довољним знањима за коришћење рачунара, стећи потребна искуства за њихову примену у пракси. Није редак случај да иако вртићи не располажу информатичким средствима, мотивисани васпитачи уводе технологије у рад са децом, али исто тако, срећемо често и случајеве да вртићи располажу могућностима, али васпитачи „беже“ од њиховог коришћења јер не знају како да их потребе, нити како да их користе за образовање деце. Да би се превазишао овај проблем, посебно у мањим срединама, јако је важно да се васпитачи оснаже да уводе дигитална средства у рад, али их прво морамо обучити, јер знања у која су они сигурно, представљају сигуран пут до дечјег знања. Степић и Савичевић (2022) истичу да деца долазе у вртић са низом вештина, способности и искустава у коришћењу дигиталних технологија, а то имплицира да васпитачи треба да разумеју дигиталне технологије, да разумеју како их деца користе и да их користе у раду са децом, ако теже да развијају реални програм који је културно и друштвено значајан за децу (McLachlan, Flear, & Edwards, 2018, према: Степић и Савичевић, 2022: 461).

3.1. Реални контекст вртића и дигитални медији

Дигитална компетенција препозната је као једна од кључних образовних компетенција за целоживотно учење у предшколском васпитању и образовању (Степић и Савичевић, 2022; Основе програма васпитања и образовања, 2018). Да би деца стекла ову врсту компетенција, важно је да их правилно усмеравамо, тако што ћемо им на смислене

начин пружати информатичке подстицаје. Оспособљавањем деце да користе дигитална средства, учимо их да долазе до информација, документују разне активности, користе их у функцији игре и истраживања, и на тај начин граде однос према њима, и културу њихове употребе.

Техничка средства могу да се користе у разним областима игре, живота, или било које врсте делања, у животно-практичним ситуацијама и планираним ситуацијама учења, за грађење односа са другом децом, развијање симболичког изражавања (посебно кор припреме за почетно писање и читање, за грађење идентитета, и конструкцију знања.

Васпитач који зна како да користи техничка средства и сигуран је у своја знања, може и радо их употребљава у планираним ситуацијама учења, учи децу да их користе за истраживање, нуди им различите изворе средстава за долажење до нових информација и садржаја, омогућава приступ штампаним и дигиталним изворима знања, исто тако своје идеје изражава на иновативан начин коришћењем технологије, омогућава деци да развијају различите врсте ране писмености, подстиче креативност кроз нове приступе, постиче децу да користе технологије како би вршила изборе средстава за учење, и поучава их о могућностима документовања активности и учења. Тако су данас дигиталне технологије постале једна од пожељних стратегија рада васпитача и препоручују их сви савремени програми васпитања и образовања.

У вртићима данас дигиталне технологије представљају саставни део рада васпитача. Они помоћу њих планирају свој рад, развијају теме и долазе до нових идеја и садржаја, исто тако, пратећи иницијативу деце заједно са њима развијају пројекте, охрабрују децу да их користе како би истражила оно што их интересује и научила да праве изборе, Степић и Савичевић (2022) наводе да кроз консултовање са децом васпитач омогућава да се програм развија у складу са дечјом перспективом тако што је једна од техника консултовања и фотографија или може да даје инструкције као корисна упутства деци при коришћењу апарата, справа, реквизита, такође, може да користи дигиталне технологије за различите симболичке и знаковне начине изражавања.

Када је реч о развоју говора, иако постоје бројне негативни ставови о употреби дигиталних технологија на раном узрасту, ипак њихово смислено коришћење може да омогући подстицање говора и говорног стваралаштва, подстицање ране писмености, бележење и прикупљање дечјих вербалних и невербалних исказа и продуката, читање

електронских књига и сликовница, стварање прилика за заједничко учење у породици или са вршњацима, стварање разних симболичких материјала са децом итд.

Дигиталне технологије корисне су и за развијање партнерских односа са родитељима, а исто тако, и за подизање њихових знања о овој врсти едукативних средстава. Васпитач помоћу технологије данас позива родитеље на учешће у пројектима или неким другим активностима вртића, информисању, остваривању индивидуалних контаката без потребе да родитељи излазе са посла и долазе у вртић, стварању заједничких планова и узимању у обзир и њихових идеја и предлога, слања продуката рада деце електронски, повезивању са локалном заједницом уз активно учешће родитеља у томе, достављању планова установе и програма рада, и слично. Као најважније технологија омогућава пружање подршке родитељима у сваком тренутку, и то је оно што је данас, у време када родитељи имају готово целодневно радно време, за њих посебно важно.

Степић и Савичевић (2022) истичу да дигиталне технологије имају своје место и улогу у сва четири подручја професионалне улоге васпитача: подручје непосредног рада са децом, подручје развијања реалног програма, подручје професионалног развоја и подручје професионалног јавног деловања.

4. Методологија истраживања

Много је стручњака који указују на негативне утицаје неограниченог провођења времена малог детета пред екранима, посебно када је реч о говору. Данас чак и са 2.5 године деца често немају развијену ни елементарну слоговну вокализацију, већ показним гестовима долазе до онога што желе, и на тај начин функционишу. Не само да се дуготрајна употреба техничких средстава одражава на развој говора код деце, већ и родитељска незаинтересованост за спонтану или планирану игру са децом којом би практично употпунили децје време, и утицали на то колико ће она „убијати досаду“ у виртуелном свету.

У данашњем времену, неопходно је истаћи значај штетних утицаја медија на развој говора деце, поучити одрасле о могућностима које медији заиста могу да пруже у образовне сврхе, едуковати их колико временски дете одређеног узраста максимално сме да проведе испред екрана било које врсте, и на тај начин покренути промене које ће донети добробит деци. Такође, јако је важно указати родитељима и на последице које васпитачи примећују код деце која проводе много времена забављајући се испред екрана, али, и едуковати их на који начин их могу користити у образовне сврхе и као подстицај за развој.

И поред постепеног и систематичног увођења дигиталних медија у процес васпитно-образовног рада о чему бригу воде стручњаци, дете, на жалост, медије много користи и код куће, где њихова стручна примена изостаје. Ако узмемо у обзир да васпитач проводи са децом, слободно се може рећи, и више времена него родитељи, онда је јасно да можемо да уважимо васпитачку перспективу о детету која год да је тема у питању. С тим у вези, истраживањем које је извршено за потребе овог рада покушано је да се утврди како васпитачи данас виде улогу родитеља у приближавању дигиталних медија који су саставни део савременог детињства деци, на који начин ограничавају њихову употребу, колики је степен њихове свести о користима, односно, последицама на развој говора деце, и колико су спремни да уведу промене у свој темпо живота, које ће можда захтевати више њиховог залагања да проведу квалитетно време са децом, уместо да њихову пажњу фокусирају на екране. Како то васпитачи виде, и које промене у развоју говору савременог детета које проводи много времена уз дигиталне медије уочавају, испитаћемо у наставку.

4.1. Општи подаци о истраживању

Циљ истраживања је да се утврди мишљење васпитача о начину коришћења медија у породици и утицају на развој говора код деце.

Задаци истраживања односе се на следеће:

1. Испитати искуства васпитача о утицајима медија на развој говора деце (из личне васпитне праксе).
2. Испитати ставове васпитача о нивоу знања родитеља о утицајима медија на развој говора.
3. Испитати идеје и предлоге васпитача о могућностима додатног едуковања родитеља о штетности медија за развој говора.
4. Испитати ставове васпитача о могућностима подстицања развоја говора креирањем просторних целина које ће подржати употребу медија у сврху развоја пројеката

Општа хипотеза Х: васпитачи данас чешће него раније, у пракси наилазе на децу са потешкоћама у говору, које су последица претеране изложености медијима ван вртића.

Посебне хипотезе:

- Х1- васпитачи данас чешће наилазе на децу са застојем у развоју говора.
- Х2-васпитачи су мишљења да родитељи немају довољно развијену медијску писменост.
- Х3-васпитачи ће предложити начине едукације родитеља у примени дигиталних медија, у циљу побољшања нивоа говора на предшколском узрасту.
- Х4-васпитачи ће навести идеје о просторним целинама које могу да интегришу дигиталне медије у активности.

Метода рада: дескриптивна. Коришћена је анкета (дата у прилогу) са питањима затвореног (тростепена) и отвореног типа.

Узорак истраживања: Истраживање је реализовано са укупно 20 васпитача из три предшколске установе: ПУ „Полетарац“ Стара Пазова (45%), ПУ „др Сима Милошевић“ Земун (35%) и ПУ „11. Април“ Нови Београд (20%).

- Од наведеног укупног броја васпитача сви васпитачи су женског пола (100%),
- Ниједан васпитач не ради у јасленој групи (0%), у млађој групи раде 2 васпитача (10%), у средњој 5 (25%), у старијој групи 7 (35%) и у припремној предшколској групи 6 (30%).
- Када је реч о старосној структури узорка у анкети је учествовало њих 14 старости до 35 година (70%), 5 васпитача старости од 36-49 година (25%) и 1 васпитач старији од 50 година (5%).
- Од укупног броја васпитача који су учествовали у анкети, 55% има до 10 година радног стажа у вртићу, док 11 и више година радног стажа има 45% васпитача.

Поступак реализације истраживања: подела упитника васпитачима, анализа добијених података и њихово тумачење.

План анализе података: статистичка обрада добијених резултата са графичким приказом и дескриптивним тумачењима.

4.2. Анализа добијених резултата

Прва група питања (питања 1-3) анализира је искуства и мишљења васпитача о појавама које су учавали током свог радног века а везане су за успорен развој говора чији је узрок употреба дигиталних средстава, учесталост ове појаве данас у односу на раније, и на који начин виде дигиталне медије као дидактичка средства за подстицање говора код деце. Прва три питања су питања затвореног типа. Њихови одговори приказани су у табелама бр. 1-3:

1. Током свог радног искуства сте имали прилику да се сретнете са децом код које је спорији развој говора био узрокован честом употребом дигиталних средстава? (заокружите тачан одговор)		
1. Да, сретала сам се.	18	90%
2. Да, сретала сам се, али узрок нису била дигитална средства.	2	10%
3. Не, нисам се сретала.	0	0%

УКУПНО	20	100%
---------------	----	------

Табела бр. 1: искуства васпитача о сусретању са успореним развојем говора деце који је последица честе употребе техничких средстава.

2. Да ли стичете утисак да је појава успореног развоја говора учесталија данас него пре десет или више година? (заокружите тачан одговор)		
1. Да, стиче се утисак да је учесталији успорен развој говора због коришћења дигиталних средстава.	19	95%
2. Делимично се слажем, јер немају сва деца приступ дигиталним средствима.	0	0%
3. Не слажем се са наведеним. Деца имају индивидуални темпо развоја.	1	5%
УКУПНО	20	100%

Табела бр. 2: став васпитача о односу учесталости успореног развоја говора некада и сада.

3. Стичете ли утисак да дигитални медији могу да буду и подстицај развоју говора ако се правилно користе? (заокружите тачан одговор)		
1. Правилно употребљени, дигитални медији могу да буду добар подстицај развоју говора.	2	10%
2. Дигитални медији могу да буду само допуна другим подстицајима за развијање говора.	17	85%
3. Дигитални медији лоше утичу на развој говора деце.	1	5%
УКУПНО	20	100%

Табела бр. 3: став васпитача о циљаној употреби дигиталних медија у функцији подстицања развоја говора.

Уколико посматрамо прва три питања као целину, добијени одговори нам показују да васпитачи примећују у последње време успорен развој говора који се јавља као последица честе употребе дигиталних медија (90%), али има и оних који сматрају да је реч о развојном проблему који није узрокован употребом технике (10%), а у складу са оваквим ставом, они наводе (95%) да је ова појава данас много чешћа него раније. Међутим, 1% васпитача сматра да деца имају индивидуални темпо развоја и да узрок нису дигитална средства него физиолошки или генетски фактори.

Да дигитална средства не морају нужно да наносе само штету деци предшколског узраста, покушали смо да утврдимо трећим питањем, које је од васпитача захтевало да изразе свој став о томе да ли се дигитална средства могу користити као подстицај развоју говора, те тако 85% њих сматра да је могуће, али, искључиво као допуна другом подстицајима за развојање говора, док 10% истиче да правилном употребом у образовне сврхе, дигитални медији могу да буду подстицај да дете проговори и обогати речник. Занимљиво је да 1% васпитача сматра дигитални медији штетно утичу на говор предшколске деце, и тиме показују да их не треба користити ни у образовне сврхе. Да ли је овакав став исправан или не, могу само да покажу дубља и темељнија истраживања стручњака на много већим узорцима, али, истина је да је данас немогуће у потпуности изоловати децу од дигиталних медија јер време у ком живе то не дозвољава, па је најмудрије покушати наћи начин да се њихова позитивна својства открију и примене оне функције које су нам можда још непознате када је реч о утицају на говор деце.

Другу групу питања, а реч је такође о питањима затвореног типа, можемо анализирати као целину која посматра искуства васпитача везана за ставове родитеља о штетним утицајима прекомерне употребе дигиталних медија. Ову целину чине питања бр.4-7. У табелама бр. 4-7 можемо видети статистичку анализу добијених одговора, а након тога и дискусију.

4. По вашем мишљењу, схватају ли родитељи негативан утицај дигиталних медија на развој говора деце? (заокружите тачан одговор)

Да	1	5%
Не	6	30%
Делимично	13	65%
УКУПНО	20	100%

Табела бр. 4: искуства васпитача о томе колико су родитељи свесни негативног утицаја дигиталних медија на говор деце

5. У којој мери по Вашем мишљењу родитељи омогућавају деци да користе дигиталне медије у циљу игре и забаве? (заокружите тачан одговор)

Већина родитеља дозвољава деци употребу дигиталних медија за игру.	6	30%
Већина родитеља смирује дете пружањем техничких уређаја у руке.	17	85%
Мали проценат родитеља истиче да не жели да	0	0%

дете у вртићу има контакт са техничким уређајима (ТВ, лаптоп и слично).

Табела бр. 5: искуства васпитача о томе колико родитељи дозвољавају коришћење дигиталних медија за игру деце

6. Када скренете пажњу родитељима да треба временски да ограниче употребу техничких средстава за игру код куће, они реагују на следећи начин: (заокружите тачан одговор)

1. Дете је мирно само када му дамо таблет у руке	10	50%
2. Дете воли да гледа садржаје на таблету и тада стижем нешто да урадим у кући.	11	55%
3. Дете једе само уз гледање у неки екран.	11	55%
4. Дете не може да заспи без гледања у екран.	4	20%
5. Дете нема додир са техничким уређајима, ретко гледа и ТВ.	1	5%
6. Нешто друго (наведите шта)	0	0%

Табела бр. 6: како родитељи реагују на препоруке да ограниче време коришћења дигиталних медија деци.

7. Када разговарате са родитељима о споријем развоју говора детета и повезаности са честим коришћењем дигиталних средстава, они реагују на следећи начин: (заокружите тачан одговор)

1. Дете ће проговорити када оно буде желело.	5	25%
2. Дете све разуме, што је и научило са уређаја, само не говори, проговориће убрзо.	10	50%
3. Дете ужива слушајући звуке са уређаја, игра се на тај начин.	3	15%
4. Сви око детета говоримо и обраћамо му се, али њему је занимљивије да гледа у екран и забавља се.	4	20%
5. Посаветоваћемо се са логопедом.	4	20%
6. Нешто друго (наведите шта)	0	0%

Табела бр. 7: реакције родитеља на разговоре у којима васпитачи наводе да дигитални медији успоравају развој говора деце.

Другом целином која обухвата питања број 4-7 анализирана је перспектива васпитача када је реч о свести родитеља о утицајима дигиталних медија на развој говора. Такође, испитиване су и реакције родитеља када им се скреће пажња да је потребно ограничити време које деца користе њиховом употребом, било да је реч о игри, забави,

гледању цртаних филмова или било ком другом облику њихове употребе. Оно што може да се примети јесте да родитељи данас дефинитивно прибегавају техничким средствима као средствима која смирују децу када им је досадно, када имају неких обавеза, или само желе мало времена за себе, па тако 85% смирује дете телефоном, 65% делимично схвата да је то штетно за развијање говора, али на жалост 30% не схвата штетност утицаја, 30% њих користи телефон као средство за игру деце, 55% сматра да дете не би јело ако истовремено не би гледало у телефон, исти проценат купује на овај начин време да заврши кућне обавезе. Ово је велики проценат родитеља који не схватају да овај начин забављања и окупирања дечје пажње наноси ненадокнадиве последице дечјем говорном развоју, што видимо из следећих одговора: чак њих 25% сматра да ће дете проговорити када оно буде желело, док 50% сматра потпуно нормалним што дете не формира фразе и реченице, већ користи само неколико речи које је научило са уређаја и сматра да је баш тај уређај сасвим довољан подстицај да дете у једном моменту, када њему буде одговарало, проговори, па не виде проблем у томе.

Ипак, треба навести мањи број родитеља који схватају да је утицај дигиталних средстава штетан (20%) али не знају како да одврате дете од њих, исти проценат сматра да се треба обратити логопеду када се појави овај проблем, а 5% наводи да сугестије нису потребне јер дете нема додир са уређајима.

Фрапантан је добијен резултат који нам показује једну потпуну незаинтересованост родитеља да искључе техничке уређаје као средства којима забављају децу, и њихово неприхватање чињенице да они штетно делују на развој, као и потпуно одсуство „слућа“ да примене савете васпитача који покушавају да им укажу да деца у последње време све чешће имају проблем са говором. Некако се стиче утисак да су се родитељи „олењили“, да иду „линијом мањег отпора“ тако што своју улогу у дететовом животу замењују уређајима, и њихово одсуство емпатије за проблеме деце, јер, мисле да ће дете проговорити када оно буде хтело (што је опет утицај форума на интернету на којима други, нестручни родитељи, наводе да је свако дете различито, што није лаж, али, да ништа не треба форсирати и да чак и ако дете нема ни прву слоговну комуникацију са напуњене две или две и по године, не постоји проблем, јер ће оно проговорити када оно буде спремно). На овај начин, родитељи одбијају да се посвете деци, усвајају савете нестручних лица са интернета, и читањем нестручних чланака које наводе НН лица, и самим тим додатно продубљују проблем код

деце. Детету не треба ништа наметати у форми силе, али исправни подстицаји и модели морају да постоје, а они се не налазе на телефону (осим када се он користи повремено, ограничено, и у едукативне сврхе са дидактичким садржајима). Свако бесциљно гледање у екран пружа детету неадекватне стимулансе које његов мозак не може да обради, и наноси штету његовом говорном, социјалном, емоционалном, и когнитивном развоју. У складу са овим, ниједан родитељ није навео, бар према искуству васпитача који су представљали узорак истраживања, захтев да се у вртићу не користи ТВ, компјутер или таблет. Овакав резултат је показатељ јако ниских знања родитеља о последицама које уређаји могу да нанесу деци у процесу њиховог најосетљивијег периода развоја.

Питање број 8 бисмо издвојили као питање које можда припада другој целини, али ћемо га анализирати независно, јер смо њиме испитали шта васпитачи предлажу када је реч о томе како подстаћи снажније партнерске односе са родитељима како би се повећао ниво њиховог знања о штетним утицајима дигиталних средстава. У табели 8 навешћемо њихове предлоге:

8. На који начин бисте развијали партнерске односе са родитељима у циљу додатне едукације о штетним утицајима медија на развој говора? Које методе бисте користили за додатну едукацију? (образложите у наставку).

1. Радионице, семинари и трибине за родитеље.	5	25%
2. Упућивање на мишљење стручних лица уместо интернета.	4	20%
3. Упућивање на разговор са децом и са васпитачима.	8	40%
4. Радионице уз примере добре праксе.	4	20%
5. Заједничке радионице за родитеље и децу.	6	30%
6. Презентације.	1	5%
7. Указивање родитељима на промене у понашању деце, нетолеранцију и агресивност.	7	35%
8. Указивање на говор мржње свакодневно код деце у активностима.	2	10%
9. Разговори о штетним утицајима медија и игре на отвореном.	3	15%
10. Указивање на то да деца опонашају родитеље.	8	40%
11. Указати родитељима на њихово понашање и делити брошуре и линкове са интернета о последицама које настају од дигиталних медија.	1	5%
12. Кроз показивачке методе показати родитељима штетне утицаје дигиталних средстава.	1	5%
13. Виртуалне радионице.	1	5%

14. НТЦ радионице за родитеље и децу.	2	10%
15. Упућивање на литературу и предавања стручњака.	4	20%
16. Игре у природи као замена за телефон.	6	30%
17. Утицати на ограничавање времена коришћења телефона.	13	65%
18. Инсистирање на активном укључивању родитеља у рад групе како би видели реалне последице.	6	30%
19. Разговори са психологом као препорука и деци и родитељима.	4	20%
20. Пројекти везани за указивање на практичне примере којима се може заменити техника са играма разних врста.	7	35%

Табела бр. 8: предлози метода којима васпитачи додатно утицали на свест родитеља о штетним утицајима техничких средстава на развој говора деце.

Оно што се може видети у табели број 8 је значајан и важан показатељ да васпитачи желе да нађу начин да помогну родитељима да освесте код себе значај квалитетног времена проведеног са децом, кроз смањивање времена које деца проводе на телефонима. Јасно је да је данашње време наметнуло техничка средства у свим областима живота и да је немогуће скроз онемогућити деци приступ, али, изузетно је важно да родитељи разумеју колико погубни могу да буду њихови утицаји и да контролишу садржаје које деца гледају, као и да максимално ограниче време које деца проводе гледајући у екран. Озбиљне рестрикције употребе технике су једини начин да се деца окрену спонтаној игри са вршњацима и родитељима, проведу време у активностима које подстичу њихов развој, и доносе добро њиховом одрастању. Према томе, васпитачи иницирају бројне активности којима би се код родитеља подигао ниво свести о последицама које наноси неконтролисана употреба технике на предшколском узрасту, и то на следећи начин: они предлажу најчешће ограничавање времена коришћења телефона (65%), предлажу пројекте са практичним примерима којима би се родитељи научили играма које су замена за време на телефону (35%), већина указује на то да родитељи морају да схвате да су пример и модел понашања својој деци (40%) и да они први треба да оставе телефоне по страни, 40% њих предлаже додатно упућивање на разговоре са васпитачима, 30% предлаже радионице, семинаре, едукацију разних врста.

Како мобилни телефони не утичу само на говор деце, већ и на њихове емоције и социјално понашање, више васпитача навело је да би волело да се родитељи активније укључе у рад групе како би видели какво је реално стање код деце – њих 30%. Истичу

говор мржње већ на овом узрасту и то у свакодневним активностима – њих 10% , као и на нетолеранцију и агресивност (35%). Ово што су васпитачи навели нису идеје, већ на неки начин и позив за помоћ, јер понашања која они виде код деце на овако раном узрасту су алармантна, док родитељи често негирају овакво стање када им се скреће пажња, па је заиста добра идеја да проведу време у самој групи како би видели какве последице у понашању данас видимо код деце која проводе превише времена окренута сама себи и виртуелном свету. Толеранција, емпатија, и осећај за туђе потребе су елементи који се уче између осталог и у вртићу, али, ако се оваква понашања не негују и код куће, деца показују нетрпељивост у институцији према свакој врсти ауторитета, нетолерантност према вршњацима, и то се све може назвати проблем ситуацијама у којима је сарадња са породицом кључна. Некада неверица родитеља може да буде „разбијена“ када се лично увере у одређене ситуације.

У сваком случају, иницијатива васпитача да едукују родитеље не изостаје, она је јасна, и треба је подржати на све начине, јер, без заједничког залагања обе стране резултати се не могу очекивати. Уједно, мора се развијати свест родитеља о стању говора на одређеним узрастима, које је последица претеране употребе техничких средстава, и морају се наћи начини да се њихови приступи васпитању код куће промене, како би се остварила добробит деце.

Трећу целину чини група од последња два питања, број 9-10, и она се односе на идеје и предлоге васпитача о томе на који начин је могуће користити дигитална средства као подстицај за развој говора предшколске деце, и у које све просторне целине се ова средства могу укључити како би имала едукативну функцију, па табеле број 9 и 10 дају добијене резултате:

9. На који начин бисте Ви користили дигиталне медије у циљу подстицања развоја говора деце? (наведите примере у наставку).

1. Пуштање прикладних садржаја за развој говора	5	25%
2. Електронске сликовнице	6	30%
3. Слушање песмица и гледање едукативних садржаја	4	20%
4. Дечје емисије нашег детињства	1	5%
5. Музичке игре и едукативни садржаји везани за тему	1	5%

6. Не волим дигиталне медије и не користим их у раду!	1	5%
7. Аудио провокација ради покретања пројеката-изазивање чуђења и подстицање разговора са децом	1	5%
8. Гледање документарних емисија са децом	2	10%
9. Звучне и говорне игре путем дигиталних медија за подстицање правилног позиционирања језика због правилног изговора гласова	1	5%
10. Пуштање електронских текстова за децу и слушање брзалица за богађење речника	3	15%
11. Аудио приче, песмице, луткарске представе, аудио визуелне питалице, моголице, откривалице итд.	3	15%
12. Аудио визуелни ликови из бајки, визуелно подстицање за учење песмица	1	5%
13. Едукативни видеи и дискусије о њима	3	15%
14. Аудио визуелни садржаји везани за развој пажње, говора, маште	1	5%
15. ЦД са причама, бајкама	2	10%
16. Аудио слушање разних звукова, упуштава, гласова	1	5%
17. Ништа, штетно је!	2	5%
18. Дидактичке игре на рачунару за развој говора	3	15%
19. Прављење садржаја на рачунару којима се подстиче сарадња и комуникација међу децом	1	5%

Табела бр. 9: предлози и идеје васпитача о томе како би користили дигиталне медије за подстицање развоја говора.

10. Наведите минимум две просторне целине које бисте креирали са циљем да подрже употребу медија у сврху развоја говора деце? (образложите у наставку кратким описом средстава и материјала)

1. Просторна целина за медије (електронске сликовнице и интерактивне табле)	2	10%
2. Језички просторна целина	4	20%
3. Драмски центар	5	25%
4. Не бих користила просторне целине за дигиталне медије	1	5%
5. Просторна целина за почетно читање и писање	1	5%
6. Просторна целина за звук и покрет	3	15%
7. Просторна целина за визуелне уметности	1	5%
8. Литерарна просторна целина	6	30%
9. Библиотека (електронске сликовнице, интерактивна табла, електричне едукативне	2	10%

играчке-причање прича, оглашавање животиња, звуци у природи; робот играчке које опонашају дечји глас и покрете		
10. Бучна целина	1	5%
11. Аудио видео просторна целина (фото-апарат, камера, дискусије о сликаним и сниманим садржајима)	1	5%
12. Музичка целина	1	5%
13. Целина за медије (монитор и компјутер користе се за гледање презентација и садржаја везаних за пројекте и теме који се обрађују)	1	5%
14. Видеотека – упознајмо свет око нас кроз филм	1	5%
15. Просторна целина за симболичку игру	1	5%

Табела бр. 10: предлози просторних целина у којима би васпитачи користили дигиталне медије као средство подстицања развоја говора.

Посматрањем последње две табеле, односно, одговора које су васпитачи навели као своје предлоге како се дигитални медији могу користити за подстицање развоја говора, и у којим просторним целинама по њиховом мишљењу, може да се закључи да су одговори добијени на питање везано за просторне целине богатији предлозима од оних где се од њих тражило да наведу конкретне примере или начине које би користили да техником утичу на говор деце позитивно. Тако, када је реч о просторним целинама, највише добијених одговора је везано за целине које су директно везане са развојем говора или књижношћу (литерарна просторна целина 30%; драмски центар 25%; језичка просторна целина 20%). Такође, у не тако великом проценту, али је важно да се наводи као одговор, јавља се целина за почетно писање и читање (5%); библиотека 10%. Добро је видети да васпитачи повезују целине које су директно везане за развијање говора деце са дигиталним медијима као опцију, јер на тај начин уочавамо да дигитални медиј може да се користи као подстицај, и да има позитивне ефекте, а не само штетне.

Такође, васпитачи су показали одговорима да је дигитални медиј средство које може да се интегрише у бројне друге просторне целине, па наводе и просторну целину за медије (10%), бучна целина 5%, видеотека 5%, целина за медије 5%, аудио видео просторна целина 5%, просторна целина за звук и покрет 5%, целина за визуелне уметности 5%. Овакви одговори говоре у прилог томе да васпитачи разумеју суштину нових основа програма предшколског васпитања и образовања јер показују отвореност за међусобно повезивање садржаја различитих области, чиме се делује интегрисано на дечји

развој. Креативност васпитача највише долази до изражаја онда када он осмисли везу између наизглед неповезаних садржаја и тема, и од њих организује пројекат или тему која има свој циљ и задатке, као и предвиђене исходе, а овакви одговори показују да васпитачима ова врста креативности и стручности не недостаје. Треба да се наведе да један васпитач наводи да не би користио ниједну просторну целину за употребу дигиталних медија, што може да значи да је реч о васпитачу старије генерације који није отворен за промене и држи се традиционалних приступа. Потребно је пратити интересовања савременог детета, али треба и да се каже да уколико васпитач има стручности и квалитетан приступ организовању рада, у том случају и овакав став може да буде оправдан. Па ипак, ако не користи у вртићу у образовне сврхе, дете ће пре или касније код куће ступити у контакт са техником. Васпитач то не може да спречи.

Са друге стране, када је од васпитача тражено да наведу конкретне примере како би користили дигитална средства ради подстицања говора деце, може да се примети да су одговори били за нијансу оскуднији од одговора добијених на последње питање. Самим тим, можда је претенциозно, али није згорег рећи, да обуке за практични рад увек могу да помогну. Васпитачи највише наводе електронску сликовницу као средство (30%), пуштање прикладних садржаја 25%, слушање песмица и гледање едукативних садржаја 20%, едукативни видеи и дискусије о њима 15%, пуштање електронских текстова за децу и слушање брзалица за богаћење речника, аудио приче, песмице, луткарске представе, аудио визуелне питалице, мозгалице, откривалице итд., 15%, дидактичке игре на рачунару за развој говора, ЦД-и са бајкама и причама. Ово су одговори који су се најчешће појављивали, док је по 5% васпитача навело дечје емисије нашег детињства, музичке игре и едукативни садржаји везани за тему, аудио провокацију ради покретања пројектата-изазивање чуђења и подстицање разговора са децом, аудио визуелни ликови из бајки, визуелно подстицање за учење песмица, аудио визуелни садржаји везани за развој пажње, говора, маште; аудио слушање разних звукова, упутстава, гласова, прављење садржаја на рачунару којима се подстиче сарадња и комуникација међу децом.

Иако се у највећем проценту појављује употреба дигиталних средстава на такав начин да се усмерава и дечја пажња, и визуелни и аудио доживљај и подстицаји за развој когниције и говора, одговори који се јављају у мањем проценту су више везани за слушање, које води ка разговору о одслушаном, што је показатељ да је васпитачима

потребна подршка кроз практичне примере како користити техничка средства на креативније начине.

Један од испитаника је истакао да не воли дигиталне медије и да их не користи у раду. Тешко је рећи да ли је овакав изричит став исправан или не, јер свако има право на своје мишљење. Међутим, програм каже да је потребно пратити интересовања деце, дигиталне компетенције васпитача су данас неопходне и често се спомињу, па је можда ипак важно испратити савремене потребе и захтеве живота и рада, и прилагодити се времену у ком живимо и у ком деца одрастају.

5. Предлог промене у пракси

Као идејно решење и предлог за промене у раду практичара, у наставку ће бити приказан пројекат који је организован у предшколској установи „Полетарац“ у Старој Пазови. Циљ ове пројектне приче која је реализована од 11.09.2023. до 27.11.2023. године јесте да се охрабре практичари да повезују и наизглед неповезане теме или садржаје и интегришу поучавање деце о штетним утицајима/позитивним ефектима коришћења савремених средстава комуникације и информисања у свакој прилици, и кроз сваку тему коју обрађују. Уместо планиране радионице са родитељима, одлучено је да се реализује пројекат који би мотивисао родитеље на учешће. Прича о пројекту је приказана у наставку.

5.1. Прича о пројекту „Поклони се и почни“

5.1.1. Провокација и отварање пројекта

Како је првобитна идеја било организовање радионице за родитеље, што су они доживели као нешто налик на обавезу, одустали смо од ове врсте информисања и одлучили да их мотивишемо да буду део неке сасвим друге приче, а онда дискретно у њу унесемо и елементе информисања о томе како се техника може користити за међусобну

игру и интеракцију код куће, и на којим страницама могу пронаћи подстицаје за развој говора, математике и слично, чиме ће заменити гледање цртаних филмова или играње игрица. Уз мало креативности, активирали смо их слањем мини-задатака путем вибер групе у којој комуницирамо а ефекти су били и више него позитивни.

Пројектом смо имали за циљ да оснажимо говорне способности деце, а позадинска идеја је била да их поучимо о повезаности између штетних утицаја техничких средстава на сам говор, и могућностима да се она користе као едукативно средство током детињства. Значај оваквог приступа тематици пројекта огледао се у чињеници да код деце све више уочавамо утицај дигиталних медија на говорни развој, и да и поред апеловања на родитеље да ограниче време испред екрана, они нису свесни озбиљности проблема које прекормерна употреба екрана може да изазове у развоју. Оснаживање и подстицање дечјих говорних потенцијала је важан покретач свести о томе колико комуникација и комуникационе компетенције доприносе социјалном, интелектуалном и емоционалном развоју и у том смислу, мора се водити рачуна о томе да деца сама закључе шта је за њих добро, а шта не. Нудећи им изазове кроз игру, покушали смо да код њих развијемо свест о функционалној употреби дигиталних средстава а код родитеља допринесемо знањима о томе како могу да користе технику и савремена средства у циљу игре или поучавања деце.

Наше подручје интересовања јесте драмска игра у коју смо покушали да интегришемо подстицаје за развој говора и уткамо знања о позитивним утицајима дигиталних медија и техничким средствима (тв, рачунар). Пратећи дечја интересовања током одређеног периода у ком се редовно уочавала игра у којој се деца костимирају, узимају микрофон, деле се на извођаче и публику и певају, или користе неку играчку као говорника који прича причу, одлучили смо да обогатимо просторну целину за драмске игре палетом која ће представљати бину, која је требало да представља и провокацију за покретање пројекта.

Слике 1 и 2: праћење дечјих интересовања за драмском игром

Слике 3 и 4: провокација-бина у просторној целини за драмске игре

5.1.2. Развијање пројекта

Деца су бину прихватила одлично, игра се ширила, певало се, играле игре са фолклора, причале смешне приче. Врло брзо смо заједнички дефинисали име пројекта, „Поклони се и почни“, обавестили родитеље кроз вибер групу шта планирамо да радимо, замолили их да истраже са децом на интернету и кроз литературу предлоге за богаћење просторних целина и активности, а ми смо наставили да водимо разговоре са децом о томе, да се сваки наступ на бини састоји од неког текста који се говори, и да текстови могу да се

прочитају па науче, слушају па запамте, да у ту сврху користимо књиге, представе, слушање прича, али и и гледање дечјих емисија или представа на телевизији или преко рачунара. Тада нам је М.Љ. рекла:

„Морамо лепо да причамо да нас сви чују и разумеју“.

Прикључио се И.В. са питањем:

„Како да нас сви чују и разумеју кад не причамо сви исто, како треба? Ја никад не разумем шта М.П.говори кад нешто каже!“

Остала деца су се укључила у расправу, па смо закључили да је говор важан део дружења и игре, као и односа са одраслима, и да морамо да га негујемо и поправљамо. Питали смо децу какав је говор ликова у цртаним филмовима које гледају. Добили смо следеће одговоре:

И.В. „Имају чудан глас, није као наш, а стално и брзо говоре па то изгледа смешно!“

Т.К. „Волим да имитирам омиљене ликове, али се мама љути кад ме чује, каже да је то крештање а не говор“

Надовезали смо се питањем, да ли је говор глумаца у представама као говор ликова у цртаним филмовима. Деца су закључила да глумци говоре гласно, јасно, течно, да их сви чују и разумеју и да је лепше имитирати глумце него ликове са телевизије. Ово нас је навело да преко пројектора понудимо деци гледање краћих исечака из дечјих представа као што је:

- „Пепељуга“ (<https://www.youtube.com/watch?v=7CJ0r5HRnfA>), „Књига о џунгли“ (<https://www.youtube.com/watch?v=uCSu2-2qjTM>),
- „Алиса у земљи чуда“ (<https://www.youtube.com/watch?v=4SAH-PKavhw>),
- „Пут око света“ (гледали смо целу представу на линку (<https://www.youtube.com/watch?v=5z1FWrPYaUg>) и друге.

Све понуђено биле су представе дечјег позоришта „Пинокио“ а циљ је био да деца уоче прецизност и јасност говора глумаца, као и могућности које нам пружа технологија када не можемо уживо да одемо у позориште. Деца су била одушевљена и допала им се идеја да рачунар користе као замену за позориште понекад. Идеја је одлично прихваћена, о чему су нас обавештавали родитељи у групи, говорећи да деца код куће траже да гледају дечје представе и показују иницијативу да их одведу у позориште.

Једна од активности која је деци била забавна родила се као идеја након читања књиге „Мачак и скакутаво јаје“ – прича у стиху, јер су деца показала интересовање за игре римовања.

Слика 5: групне игре римовања

Неке од рима које су деца креирала у игри су следеће:

К.Ш. „ Ја сам љут а мој цвет је жут “

А.Н. „Прстен бели а цветови зелени“

К.К. “ Мој тата је имао брата али се у стиху сакрио сада “

„ Ватра је црвена а Елена је румена “

В.С. „ Ја сам то знала још кад сам била мала “

М.Љ. „ Моја мама није ту отишла је у Швајцарску “

Укључили смо родитеље у пројекат тако што смо деци задали задатак да са родитељима осмисле песму која има риме, и да је науче. Родитељима је речено да за стварање песме користе машту заједно са децом. Песме нису припремила сва деца, али велики део јесте, међутим када смо дошли до рецитовања, јавила се трема. Разговарали смо о осећањима која се јављају када нас неко слуша док говоримо, и закључили смо да је осећај непријатности везан за несигурност, и да се то зове трема. Повезали смо причу са глумцима и тремом током представа. Деца су рекла следеће:

С.М. „ Трема је када се плашиш и стидиш у исто време. “

Л.М. „ Ја знам шта је то пошто имам трему када ме гледају људи. “

М.В. „ То је када нешто тешко носиш. “

Увежбавали смо у просторној целини за драмске игре рецитоване пред публиком (деца из групе) како бисмо се ослободили треме и стида. Међутим, уочили смо да приликом овакве врсте говорења, код велике већине деце долази до проблема када је публика пред њима, да се јавља муцање, застајкивање, да се заборавља текст, да се јавља стид, и чак и потпуне блокаде и одбијање да се рецитује. Она деца која су иоле успешно рецитовала, изговарала су стихове тихо, себи у браду, неразумљиво, па смо снимили њихово рецитоване како бисмо им показали снимке, а они увидели где греше и шта могу да промене и побољшају. Користили смо телефон за снимање, што је деци било интересатно јер су андроид телефони њихова сфера интересовања данас. Али, наш циљ је био да их оснажимо да мењају себе користећи телефон у ову сврху, уместо да прегледају клипове или играју игрице на њему.

Закључили смо да је потребно емоционално оснажити децу, а да поред тога, она често кажу: *па ја кад играм игрицу или гледам клипове, не причам много па не знам да тако безвезе звучим.* Ово је био још један показатељ да деца не знају да користе технику у едукативне сврхе. Наш циљ био говорни развој, увели смо и неке игре у којима се активно вежба говор, као игра „Учимо предмете“ (деци се поделе картице које са једне стране имају део целокупне веће слике а са задње стране једно слово. Слагањем слика у циљу добијања веће слике, добија се и одређена реч, појам о ком додатно разговарамо даље. Акцент игре није на учењу слова нити на њиховом слагању у реч, већ у визуелном повезивању почетног слова са појмовима), „Камење са словима“ (игра у којој деца имају облутке-каменчиће на којима су перманентним фломастерима написана разна слова и појмови који почињу датим словом, и слагањем појмова, односно, слова која су на каменчићима и погађањем којим словом почиње одређена реч или појам стварамо нове речи. Циљ ове игре је исти као код претходне, без акцента на усвајање слова, већ на повезивање почетног слова са појмом и побољшавања изговора код деце). Ове су игре деци биле забавне јер подсећају на игре меморије или слагалице које деца воле, и радо су играли док се изговор деце се из ових игара поправљао постепено.

Деца су желела да истражују различите књиге па смо се договорили да посетимо библиотеку (сарадња са локалном заједницом) и позајмимо књиге које нам се учине занимљиве.

Слике 6-9: посета библиотеци

Посету библиотеци искористили смо да подстакнемо дечје интересовање за електронским књигама, па смо се разговарали о томе да ли књиге могу да се гледају/читају преко рачунара, како оне настају, да ли су их некада видели. Понудили смо им идеју да истраже „Међународну дигиталну библиотеку“ са родитељима, које смо такође обавестили о овоме, на страници <http://en.childrenslibrary.org/library/lang58.html> и погледају шта она нуди. Ова страница има мноштво дечјих бајки у електронском облику. Идеја им се јако допала. Замолили смо родитеље да деци читају са ове странице приче, а потом бодре децу да их препричају, тако што ће они бити публика. Овако се родила и идеја да направимо приредбу за родитеље.

Слике 10-14: процесни пано и његова припрема

Девојчица К.К. је нацртала цртеж и желела да пред свима исприча причу на основу цртежа али је имала трему па су је деца охрабрила и на духовит начин показала колико им се свидела прича – пали су у несвест.

Пар дана касније отишли смо на излет у „Соко домаћинство“ (сарадња са друштвеном заједницом) и деци је пажњу привукла кућица на чијој је фасади било пуно слова. Започели су игру на слово на слово.

Слика 15: кућица са словима

На излету је било пуно изазова где су деца показала страх, трему али смо подржавањем и разговором са наше стране а и друге деце, успели да превазиђемо то и тада сазнали за реченицу која постаје наш мото. Мама девојчице Л.Н. је објаснила својој ћерки да када се бојиш, или имаш трему само себи кажеш „*ЈА ТО МОГУ, ЈА ТО ЗНАМ*“.

Правили смо мини позорнице за лутке и уједно креирали постепено нашу позорницу.

Слике 16-17: припрема папирних лутака и мини позорница

У том периоду наш вртић је прослављао 50 година постојања и направљен је дечији хор који ће наступати на свечаној академији па смо започели и са припремама учења

химне. Укључили смо дигиталне медије и химну слушали више пута преко интернета. Певали смо заједно и сва деца су у тим тренуцима показивала и друге таленте.

Слика 18: учење химне

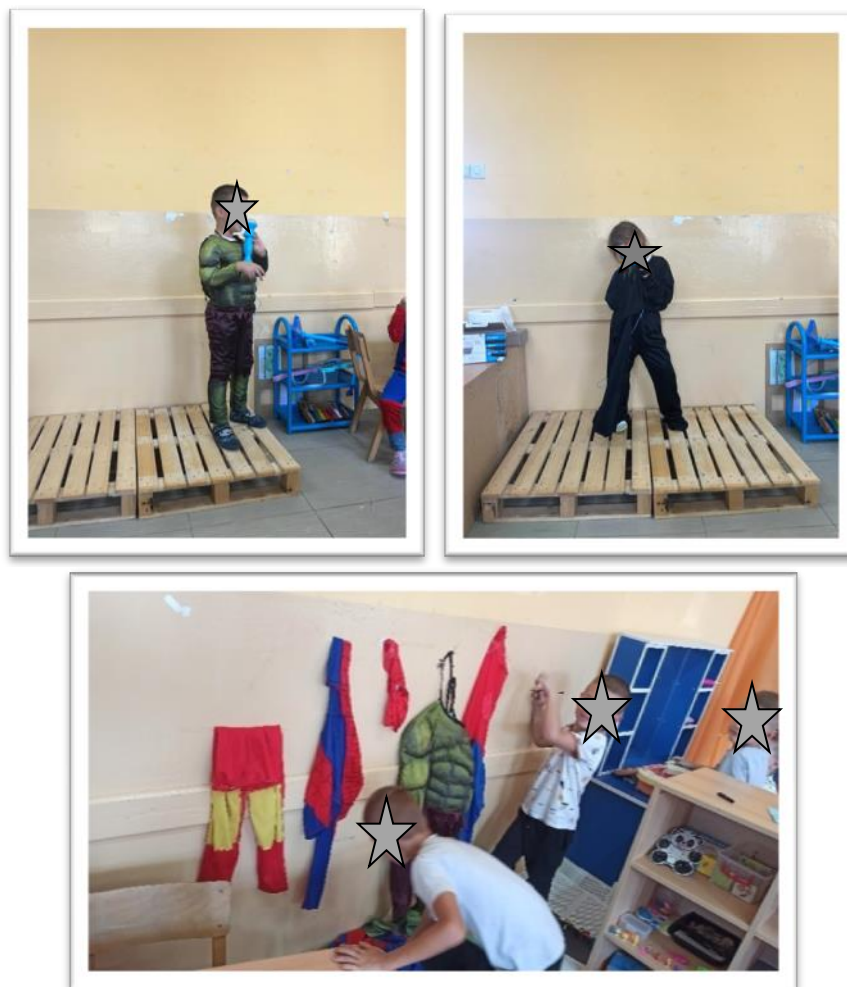
Наступ на свечаној академији је прошао без треме!

Слике 19-20: свечана академија

Деца су осмислила како да организујемо костиме у соби „гардеробер“ и маскирала се свакодневно па смо проширили игру тако што смо играли игру: „Маскирај се и опиши ко си“

Слике 21-23: костимирање и игра погађања

5.1.3. Затварање пројекта и прослава

Деца су желела да се маскирају у то шта им је нацртано на картици док буду рецитовала на приредби па у помоћ позивамо родитеље и организујемо радионицу израде костима.

Слике 24-26: укључивање родитеља у пројекат - радионица

На дружењу са родитељима девојчица Љ.Б. која је изузетно стидљива и комуницира само са пар девојчица у групи, тражи од родитеља мало пажње и пред свима рецитије песмицу.

Задовољни својим костимима настављамо са осмишањем тока приредбе.

Кроз увежбавање за нашу приредбу девојчица В.С. предлаже да се деца прозивају гласно како се не би плашила и да то буде неко бодрење, па долазимо на идеју да имена поделимо на слоге и сваки слог пратимо различитим покретом. То је подстакло Л.М. да научи децу игри коју игра у улици „Пошо зека у шумицу“ пошто се и ту речи деле на слоге.

Један од родитеља нуди нам да професионалним апаратом/камером снима пробу на радионици, како би деци показао како могу да користе ову врсту технологије да направе успомене, или сниме нешто што желе поново да погледају, промене и слично. Деца су одушевљена овом идејом, и када се укључи камера, она су додатно мотивисана да се труде да не греше, па је треме све мање.

Даље смо заједно смишљали и вежбали кореографију уз песму „Азбука“ којом ћемо завршити приредбу. У току приредбе деца су објаснила родитељима да када неко изрецитије своју песму они морају да погоде тај појам. Није било треме, деца су и сама додавала покрете у заносу рецитовања. На наше велико изненађење на крају саме приредбе

девојчица М.Љ. је поставила родитељима задатак да са својом децом од тела направе неко слово и сви су са задовољством прихватили тај задатак.

Слике 27-30: родитељи и игре словима

Сви су се забавили и учествовали, а ми смо тиме затворили и прославили наш пројекат.

Слика 31: представа за родитеље

5.1.4. Запажање васпитача

Кроз пројекат смо се водили дечијим интересовањима и задатком који смо препознали као важан, а то је говорни развој и емоционално оснаживање сваког детета (драмска игра као подстицај за јачање самопоуздања, смањивање треме код јавног наступа, оснаживање говорних способности деце, развијање фонолошке свести кроз допунске игре и активности). Искористили смо пројектне активности везане за драмске игре да интегришемо елементе усвајања позитивних страна коришћења дигиталних медија за учење и развој говора, управо кроз игре и активности које укључују елементе драмских игара. Деца су кроз неколико недеља трајања овог пројекта стекла осећај сигурости у одређеној мери приликом неких врста јавних наступа, односно, смелија су била у говору пред публиком, и лакше су каналисала осећај треме или стида. Драмска игра као подстицај развоју говора представља снажан стимуланс развоју говорних вештина, а укључивање дигиталних медија као савремених средстава за мотивисање деце на учешће, показало се као добар модел повезивања ових група садржаја и средстава рада.

Свакако пројекат је изнедрио и неке изазове, па смо тако морали да нађемо адекватан приступ одређеној деци, као што је дечак Л. Ц. који три године није

комуницирао у вртићу. По завршетку пројекта Л. Ц. је знатно боље обављао комуникацију са децом и са васпитачима него раније.

Имали смо одличну сарадњу са родитељима и локалном заједницом и стварали прилике за учење и изван вртића. Кроз различите активности које су реализоване деца су препознала шта је то што их даље интересује и отворила нове теме за нови пројекат. Родитељи су кроз пројекат научили како да понуде деци едукативне странице када проводе време на екранима, постигли смо да у кућним условима деца могу да се нуде веб странице које омогућавају развој говорних вештина што је био и основни циљ, упознали смо родитеље у свет драмске игре поучавајући их о могућностима коришћења интернета за претраживање дејих представа, а све је ово поспешило међусобне односе и интеракцију деце и родитеља.

6. Закључак

Навике које деца стекну на раном узрасту преносе се и на каснији период адолесценције и живота, па зато корене правилне и умерене употребе дигиталних медија морамо постављати током најранијег детињства, постављањем граница, редовном контролом садржаја које деца гледају, постављањем забрана приступа одређеним страницама, а сваку промену у дететовом понашању морамо третирати као његов позив за помоћ. Виртуелна деца данашњице мање говоре, мање ступају у интеракцију са вршњацима или одраслима, али много интерагују са виртуелним светом, што оставља последице на све области њиховог развоја, а понајвише, на раном узрасту, на говор.

Прве последице претеране употребе дигиталних медија које није контролисано васпитач увиђа већ у вртићу. Родитељи често не схватају озбиљност овог проблема, и не придају му значаја. Бежањем од сугестија васпитача, непримењивањем савета, они чине први корак ка трајном оштећењу које техника може да нанесе деци, а да ли ће та штета бити недовољно развијен говор и слаба способност реализовања сложеније комуникације кроз живот, или, удар и на друге области развоја тешко је одредити.

Каква је свест родитеља о употреби дигиталних медија на раном узрасту деце, у којој мери схватају могућност наношења штете њиховом развоју током предшколског периода и колико су спремни да мењају себе и свој однос према техници да би овај модел пренели и деци, покушали смо да утврдимо истраживањем које је представљено у раду. Анализирано је виђење васпитача о овом проблему. Примећено је на основу добијених одговора да родитељи радо прибегавају дигиталним средствима како би умирили дете када је нервозно, добили мало времена за себе, или га нахранили. Одговори су показали став васпитача да су родитељске компетенције везане за ову тематику ниже него што се мисли, а исто тако, и њихова спремност да примене савете васпитача који апелују да се деци онемогући приступ дигиталним средствима, или, максимално ограничи, управо због последица које сада чешће уочавају када је реч о говору деце.

Васпитачи су спремни да иницирају активности којима би се код родитеља подигао ниво свести о последицама које наноси неконтролисана употреба технике на предшколском узрасту, предлажу бројне типове активности и пројеката, као и саветодавног рада са њима у циљу едукацију, а као најважније, истичу, да би волели да родитељи проведу више времена у самој групи како би се и лично уверили у промене у понашању деце као што је слабије развијен говор, мањак емпатије, агресивност и слично, а све као последица претеране употребе техничких уређаја.

С обзиром на приказане ставове васпитача о појавама које данас све више примећују код деце, а које су последица честе употребе дигиталних средстава, потребно је да се родитељи озбиљном едукацијом и редовним, па чак и обавезним саветодавним радом кроз семинаре или радионице, освесте и науче када, колико, и на који начин треба да користе дигиталне медије за подстицање развоја, а када је неопходно увести озбиљна ограничења њиховог коришћења. Васпитач зна како и колико, али остаје да помогнемо родитељима да и они то исто науче. Уједно, треба истаћи да уколико родитељима појам „радионица“ делује као обавезујући и не показују довољно мотивације да буду учесници, онда је на васпитачу важан задатак да нађе начин и употреби адекватан приступ да привуче родитељску пажњу кроз друге облике неговања партнерства, што смо кроз пројекат „Поклони се и почни“ и показали. Када је дружење и необавезно учешће у активностима облик сарадње, онда је мотивисаност на вишем нивоу, а уједно, едукација о образовним могућностима дигиталних медија може и кроз игровне задатке да се

презентује родитељима, уз мало воље и маштовитости васпитача. Модел сарадње са породицом приказан у пројектној причи добар је показатељ да је родитељи имају мотивације, ако им се обавеза понуди на њима прихватљив начин.

Литература

- Anđelković, N. (2008). *Dete i računar u porodici i dečijem vrtiću*. Beoknjiga.
- Браун. Р. (1942). *Телевизија и деца*. Београд: Масовне комуникације и друштва.
- Валић Недељковић Д. (2011). *Деца, медији и „трошење буџета“ слободног времена*. Медијски дијалози-часопис за истраживање медија и друштва, бр. 10.
- Валић Недељковић Д., Бала К.и Гелер З. (2013). *Деца у виртуелном свету компјутерских игара*. У: *Дигитално медијске технологије и друштвено-образовне промене 3*. Нови Сад: Одсек за медијске студије Филозофског факултета.
- Вилер. Ц. (2008). *Даљински контролисани – како телевизија утиче на вас и вашу породицу*. Београд: СГ Вил Београд.
- Године узлета: основе програма предшколског васпитања и образовања (2019). Београд: Просветни преглед; Министарство просвете, науке и технолошког развоја.
- Ђорђевић, М. и Милинковић, С. (2021). *Дигитално окружење у предшколској установи*. У: У: Зборник радова „*Васпитање и образовање у дигиталном окружењу*“. Београд: Филозофски факултет Универзитета у Београду. Доступно на: http://147.91.75.9/manage/shares/Quality_of_education/Susreti_pedagoga_IPA_2.pdf
- Janković, M., Dmitrić, Lj. (2011). *Primena računara u pripremnom predškolskom programu*. U Dragan Golubović (Ur.). *TIO Tehnologija, informatika i obrazovanje za društvo učenja i znanja*. Čačak: Tehnički fakultet. Dostupno na: <http://www.ftn.kg.ac.rs/konferencije/tio6/>

radovi/3)%20Nastavnici%20i%20skola%20u%20informaciono-tehnoloskom%20okruzenju/PDF/304%20Marina%20Jankovic.pdf

- Крнета, Љ. Месарош-Живков, А. Важић, А. (2015). *Интегрисање информатичких технологија у методу физичког и здравственог васпитања презентовањем ергономских препорука за правилну употребу рачунара*. Зборник радова Високе школе струковних студија за образовање васпитача, 10(2), 45–56.
- Лемиш, Д. (2008). *Деца и телевизија*. Београд: Клио.
- Љировач, В. (2003). *Didaktički aspekti multimedijalne nastave*. Norma. 9(2-3): 211-222.
- Коморовска, Ј. (1978). *Телавизија у животу деце*. У: *Зборник радова: Феномени-телевизија*. Београд: РадиоБеоград.
- Марковска, В.Д. (1996). *Аудио-визуелна средства у вртићу*. Шабац: Виша школа за образовање васпитача.
- Миленковић, С. (2007). *Медијска култура*. Сремска Митровица: Висока школа за образовање васпитача.
- Миленковић, С. (2012). *Деца и медији*. Сремска Митровица: Висока школа за образовање васпитача.
- Миленковић, С. (2008). *Медији у образовању*. Рума: Графомпромет.
- Миленковић, С. (2010). *Утицај цртаних филмова на предшколску децу*. У: Норма, бр. 3/2008, год XIII, Сомбор: Педагошки факултет.
- Миленковић, С. (2012). *Методика развоја говора*, измењено издање. Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Миленковић, С. Таневић, Д. (2012). *Повезаност појаве говорних грешака код деце и карактеристика њихове породичне средине*. У: В.Милин и М. Марушић (ур.), Зборник резимеа, III научна конференција са међународним учешћем „Инклузија у предшколској установи и основној школи“ (3; 2012; Сремска Митровица) Квалитет, праведност и доступност образовања, Београд: Институт за педагошка истраживања и Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Миленковић С. Николић М. (2019). *Припрема деце за описмењавање*. Ауторизована скрипта са практикумом. Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за образовање васпитача и пословних информатичара-Сирмијум.
- Milenković, S. (2022). *Interkulturalizam i uticaj medija u komunikaciji u ranom uzrastu U: Interculturalism In Education*, Ed: Ivanić, I., Plić, S., Radović, D. Novi Sad, October 1st, 2022 The 8th International Conference InterKult 2022, Novi Sad: Pedagogical Institute of Vojvodina i Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine 978-86-80707-839, str. 46-47.
- Milenković, S., (2021). *Epistemološki značaj drevnih znanja antičkih autora u modernoj nauci o jeziku*, U: R. Vasić, S. Ferjančić, K. Maricki Gađanski, *Antika i savremeni svet: Epistemološki značaj drevnih znanja antičkih autora i u poznijoj tradiciji*, Beograd: Društvo za antičke studije Srbije, str. 323-328.
- Milenković, S. (2021). *Vođena fantazija u razvoju govora predškolaca*. *Vaspitno obrazovni i sportski horizonti* (12; Subotica; 2021). Међународна интердисциплинарна стручно научна конференција “Horizonti” (12; 2021; Subotica) *Horizonti: zbornik radova*, Subotica: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera.
- Milenković, S. (2023). *Digitalna književnost za decu predškolskog uzrasta*, U: S. Vujkov, *Vaspitno obrazovni i sportski “Horizonti”* (13; Palić; 2023) Subotica: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera, 2023. str. 127-135. ISBN 978-86-87893-63-4 UDK 37.01(082) 796(082) 373.2(082)

- Milenković, S. (2021). Media Literacy - Encouragement Of Communication Competencies Of Preschool Children U: *Media and Challenges Of The Modern Society* 2021 Niš: Filozofski fakultet Univerzitet u Nišu.
- Миленковић, С. (2023). Филм и књижевност у образовном дискурсу, У: М. Грујић и К. Олах, *Филм и књижевност 2.0 Књижевно и филмско – у прошлости, садашњости и будућности културе*, књига сажетака са међународног научног скупа, 27–29. новембар 2023. Институт за књижевност и уметност Београд, Београд: Институт за књижевност и уметност. ISBN 978-86-7095-325-3 УДК 791.3/.4(048) 82.09(048) стр. 98-99.
- Milenković, S. Ristić, M.(2023). Media Literacy in Communication Skills and Competencies in Early Age, In: İlhan Şahin, E., Khalilli, Z., 4. *International Antalya Scientific Research and Innovative Studies Congress* May 9-10, 2023 Antalya, Türkiye pg. 1148. ISBN 978-625-367-097-9
- Milenković, S. Dražić, D. Ristić M. (2023). Role Of The Media In Learning Of Preschool Children, In Göçer,Kemal (Ed.). *The book of abstractCukurova 11 th International Scientific Researches Conference*, August 22-24, 2023 (154-155 pp). Adana, Turkey. ISBN: 978-625-367-278-2
- Миленковић, С., Ристић, М., (2023). Дигиталне технологије у развоју комуникације на матерњем језику предшколаца, У: *Предшколска установа као професионална заједница учења - иновације, изазови и перспективе*, 13-14. мај 2023. Академија васпитачко-медицинских струковних студија, Одсек васпитачких студија Алексинац
- Николић, М. Кораћ, И. Миленковић, С. (2020). *Развој вештина ране писмености и мотивације за усвајање читања и писања кроз учење у пројектима* Интегрисани приступ у раду са предшколском децом, ученицима и корисницима у вртићима, школама и у установама социјалне заштите (1; Кикинда; 2020) Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди 15- 17.
- Николић, М. Миленковић, С. (2018). *Предлог програма за подстицање развоја предвештина читања у предшколској установи*. Иновације у настави, XXXII,2019/1,стр. 125–138 UDK 372.2::37.016:003-028.3 doi: 10.5937/inovacije1901125N.
- Nikolić, M. Milenković, S. Pavlović, I. Budmir, J. (2021). Razvoj veština rane pismenosti i motivacije za usvajanje čitanja i pisanja kroz učenje u projektima. *Integrisani pristup u radu sa predškolskom decom, učenicima i korisnicima u vrtićima, školama i u ustanovama socijalne zaštite* (1; Kikinda; 2020) Kikinda: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi UDK 373.2(048.3)(0.034.4), ISBN 978-86-85625-58-9 15- 17.
- Nikolić, M. Milenković, S. Korać, I. (2023). *Development of Phonological Abilities at The Preschool Age In The New World*, In: Baran,M. F., Seydossoglu, S., Bilici, E., International Conference on Global Practice of Multidisciplinary Scientific Studies-IV, April 28-30, 2023, Turkish Republic of Northern Cyprus, 202.
- Nikolić, M. Milenković, S. Dačović, T. (2023). *Speech Language Problems In Preschool Children: Recognition And Support*. In Eliacih M., Gafurova, G. (Ed.). *The book of abstract VI International Halich congress on multidisciplinary scientific research*, (270 pp). Istanbul, Türkiye:Iksad Institute.
- Станисављевић Петровић. З. (2011). *Медијско васпитање у вртићу*. Ниш: Универзитет у Нишу. Филозофски факултет - Департман за педагогију.
- Pavićević, M., Petrović, D., (2015). Razlike između formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja. U: *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta Prizren-Leposavić*, br. 9, str. 103-113.
- Pavlović Breneselović, D. (2012). (Ne) postojeći digitalni prostoru predškolskom vaspitanju Srbije, 4. *Internacionalna konferencija Tehnika i informatika u obrazovanju*, Tehnički fakultet: Čačak.
- Павловић Бренеселовић, Д. (2014). Компетенције васпитача за примену ИКТ. У: *Зборник радова „Техника и информатика у образовању“*. Доступно на:

https://www.researchgate.net/publication/263848884_Kompetencije_vaspitaca_za_korisćenje_IC_T/link/0c96053c0f907bdb85000000/download

- Пртљага, П. Братина, Т. (2020). *Примена информационо-комуникационих технологија у васпитно-образовном раду*. Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов“. Доступно на: http://research.rs/Publications/Primena_IKT.pdf
- Ранчић, И. (2021). *Улога дигиталних медија у социјализацији деце*. У: Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Србија. Доступно на: <https://aseestant.ceon.rs/index.php/comman/article/download/32342/22191/>
- Станисављевић Петровић, З. и Павловић, Д. (2017). *Нови медији у раном образовању*. Ниш: Филозофски факултет у Нишу.
- Станисављевић Петровић, З. (2014). Холистички приступ у предшколском васпитању и образовању. У Данијела Видановић (Ур.). *Холистички приступи у васпитању* (pp. 215-376). Пирот: Висока школа струковних студија за образовање васпитача и Српска академија образовања.
- Степић, Г. Савичевић, Д. (2022). *Дигиталне технологије у реалном програму у вртићу*. Доступно на: https://www.researchgate.net/publication/365605157_Digitalne_tehnologije_u_realnom_programu_u_vrticu/citation/download
- Veličković, S. (2014). Edukacija vaspitaca za primenu IKT u vrtiću. U *Sinteza - Impact of the Internet on Business Activities in Serbia and Worldwide* (pp. 375-378). Belgrade: Singidunum University. Doi: 10.15308/sinteza-2014.

Прилог бр. 1 – Упитник за васпитаче

Поштовани васпитачи,

Пред Вама се налази анкетни упитник сачињен за потребе истраживања студената Високе школе струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре Сирмијум у Сремској Митровици.

Истраживање је везано за анализу Ваше перспективе о утицајима медија на развој говора детета у породици. Упитник је анониман, те Вас молимо да одговоре дајете искрено, а сви добијени одговори ће се користити искључиво за статистичку обраду добијених резултата.

Унапред хвала на издвојеном времену и сарадњи!

Студент: Тијана Мишчевић

УПИТНИК

1. Током свог радног искуства сте имали прилику да се сретнете са децом код које је спорији развој говора био узрокован честом употребом дигиталних средстава? (заокружите тачан одговор)

1. Да, сретала сам се.
2. Да, сретала сам се али узрок нису била дигитална средства.
3. Не, нисам се сретала.

2. Да ли стичете утисак да је појава успореног развоја говора учесталија данас него пре десет или више година? (заокружите тачан одговор)

1. Да, стиче се утисак да је учесталији успорен развој говора због коришћења дигиталних средстава.
2. Делимично се слажем, јер немају сва деца приступ дигиталним средствима.
3. Не слажем се са наведеним. Деца имају индивидуални темпо развоја.

3. Стичете ли утисак да дигитални медији могу да буду и подстицај развоју говора ако се правилно користе? (заокружите тачан одговор)

1. Правилно употребљени, дигитални медији могу да буду добар подстицај развоју говора.
2. Дигитални медији могу да буду само допуна другим подстицајима за развијање говора.
3. Дигитални медији лоше утичу на развој говора деце.

4. По вашем мишљењу, схватају ли родитељи негативан утицај дигиталних медија на развој говора деце? (заокружите тачан одговор)

1. Да
2. Не
3. Делимично

5. У којој мери по Вашем мишљењу родитељи омогућавају деци да користе дигиталне медије у циљу игре и забаве? (заокружите тачан одговор)

1. Већина родитеља дозвољава деци употребу дигиталних медија за игру.
2. Већина родитеља смирује дете пружањем техничких уређаја у руке.
3. Мали проценат родитеља истиче да не жели да дете у вртићу има контакт са техничким уређајима (ТВ, лаптоп и слично).

6. Када скренете пажњу родитељима да треба временски да ограничи употребу техничких средстава за игру код куће, они реагују на следећи начин: (заокружите тачан одговор)

1. Дете је мирно само када му дамо таблет у руке
2. Дете воли да гледа садржаје на таблету и тада стижем нешто да урадим у кући.
3. Дете једе само уз гледање у неки екран.
4. Дете не може да заспи без гледања у екран.
5. Дете нема додир са техничким уређајима, ретко гледа и ТВ.
6. Нешто друго (наведите шта) _____

7. Када разговарате са родитељима о споријем развоју говора детета и повезаности са честим коришћењем дигиталних средстава, они реагују на следећи начин: (заокружите тачан одговор)

1. Дете ће проговорити када оно буде желело.
2. Дете све разуме, што је и научило са уређаја, само не говори, проговориће убрзо.
3. Дете ужива слушајући звуке са уређаја, игра се на тај начин.
4. Сви око детета говоримо и обраћамо му се, али њему је занимљивије да гледа у екран и забавља се.
5. Посаветоваћемо се са логопедом.
6. Нешто друго (наведите шта) _____

8. На који начин бисте развијали партнерске односе са родитељима у циљу додатне едукације о штетним утицајима медија на развој говора? Које методе бисте користили за додатну едукацију? (образложите у наставку).

9. На који начин бисте Ви користили дигиталне медије у циљу подстицања развоја говора деце? (наведите примере у наставку).

10. Наведите минимум две просторне целине које бисте креирали са циљем да подрже употребу медија у сврху развоја говора деце? (образложите у наставку кратким описом средстава и материјала)

Хвала на сарадњи.